

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Аліна Юрченко, Світлана Дзюба,
викладачі Лубенського фінансово-економічного
коледжу Полтавської державної аграрної академії

Усі ми добре знаємо, що людина сильна тоді, коли вона не самотня, коли в неї є сім'я. Проте людська доля непередбачувана – і в силу нещасного випадку, морального зубожіння чи інших обставин деякі діти виявляються позбавленими щастя зростати в повноцінній родині.

«Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх її відношеннях, то вона повинна спочатку пізнати її також в усіх відношеннях... Вихователь повинен прагнути пізнати людину такою, якою вона є в дійсності, з усіма її слабостями і в усій величі, з усіма її буденними, дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами...»

К. Д. Ушинський

Від народження ми потребуємо родинного оточення, яке турбується про нас, допомагає, підтримує. Сім'я – це той причал, до якого прямуєш, ховаючись від лиха й негоди, де знаходиш спокій і затишок. Усі ми добре знаємо, що людина сильна тоді, коли вона не самотня, коли в неї є сім'я. Проте людська доля непередбачувана – і в силу нещасного випадку, морального зубожіння чи інших обставин деякі діти виявляються позбавленими щастя зростати в повноцінній родині.

Державні та міжнародні нормативні акти зазначають про необхідність особливої турботи про дітей-сиріт та

дітей, позбавлених батьківського піклування, з боку держави та відповідних органів опіки і піклування. Таким студентам надаються пільги в оплаті навчання, харчування, проживання в гуртожитку. У той же час наявність в академічній групі таких студентів зумовлює ряд спеціальних заходів з боку куратора, які базуються на індивідуальному підході до особистості і ні в якому разі не повинні змушувати студента відчувати себе неповноцінним.

Сирітство – це соціальне явище, поява якого обумовлена наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, або які залишилися без піклування батьків у результаті позбавлення останніх батьківських прав. Згідно з Конституцією України «утримання і виховання дітей-сиріт покладається на державу» (стаття 52).

Дитина-сирота – це дитина, яка вимагає чи не найбільшої уваги не тільки від куратора, але й від інших викладачів. З одного боку, дитина-сирота більш за-

мкнута в собі, не звикла до небайдужого ставлення, а з іншого боку, – це дитина, відкрита до добрих, щирих людей, які цікавляться її життям і прагнуть їй допомогти.

Головною метою усього виховного процесу із такою категорією студентів є формування повноцінної соціалізованої особистості через корекційно-розвивальне навчання і виховання, спрямоване на особистісний розвиток, що сприяє оволодінню необхідними життєво важливими знаннями, вміннями і навичками, успішній соціальній адаптації.

Сучасне розуміння освіти й виховання базується на розумінні їх як цілісного процесу становлення особистості. Але при цьому не слід забувати, що основи характеру, вихідні життєві установки, цінності особистості закладаються в сім'ї ще в ранньому віці, а весь подальший процес виховання вже має певні основи моральних підвалин, закладених у характері людини сім'єю. Як же виховати зі

студента, позбавленого родинного тепла, особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, що вміє використовувати набуті в коледжі знання для творчого розв'язання проблем, критично мислити, прагне реалізувати себе в професійній сфері, змінити на краще своє життя та життя своєї держави?

Організацію роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, слід спрямувати в основних напрямках (схема 1).

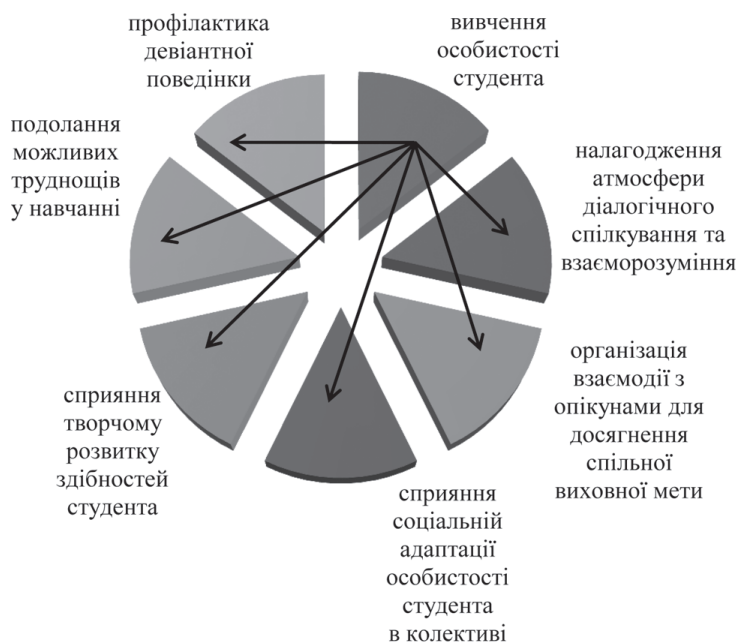

Схема 1. Напрямок роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у навчальному закладі

З перших днів навчання куратор групи має звернути увагу на необхідність психолого-педагогічної характеристики студента зі статусом сироти, скласти яку можна на основі даних особової справи, індивідуальних бесід зі студентом

та його опікуном, спостереження, анкетування та інших методів психолого-педагогічного дослідження.

На основі характеристики можна зробити висновок про найважливіші особисті риси студента; звернути увагу на індивідуально-типологічні особливості, які слід враховувати при застосуванні методів і засобів педагогічного впливу; розробити систему заходів для розвитку творчих здібностей і нахилів, подолання можливого відставання у навчанні, відхилень у по-

дин. Для того, щоб допомогти студенту, позбавленому батьківського піклування, подорослішати й уникнути проблем у спілкуванні з оточуючими, куратору необхідно враховувати риси, притаманні підліткам.

Куратору групи, де навчається студент-сирота, доводиться певною мірою брати на себе функції батька чи матері. І тому доречно нагадати своєрідні правила, дотримання яких допоможе достукатись до сердець вихованців:

1. Ніколи не виховуйте, перебуваючи в поганому настрої.

2. Чітко визначте, чого саме ви вимагаєте від студента, поясніть йому це, а також довідайтесь, що він думає з цього приводу.

3. Виховуйте, але не контролюйте кожен крок. Не підмінюйте виховання опікою.

4. Давайте студенту можливість вибору. Краще не підказуйте головного рішення, а вкажіть шляхи до нього й час від часу аналізуйте разом з вихованцем його правильні та помилкові кроки до мети.

5. Не пропустіть моменту першого успіху.

6. Вчасно робіть зауваження, оцінюючи при цьому вчинок, а не особистість.

7. Умійте слухати, довіряти і викликати довіру до себе.

Якщо ж дитина-сирота переживає сильні почуття – гнів, біль, страх, сором, – куратор має зробити все, щоб дати зрозуміти, що готовий підтримати,

зрозуміти. Це означає слухати студента активно, не перебиваючи, не ставлячи зайвих запитань, витримуючи паузи, даючи можливість самому розібратися зі своїми переживаннями та самостійно вирішити свою проблему. Замість цього більш звичними є інші реакції куратора:

♦ поради, як поводитися, готові рішення: «Треба зробити так...», що обумовлюють небажання далі продовжувати розмову;

♦ критичні зауваження, звинувачення: «З тобою завжди щось трапляється!», які зумовлюють захисну реакцію і відмову від розмови;

♦ мораль, повчання: «Треба було думати!», що породжують відчуття неповноцінності;

♦ образи, висміювання: «А ти, звичайно, завжди правий!», які найчастіше викликають негативну реакцію у відповідь;

♦ випитування, розслідування: «Ну, чому ти мовчиш?», які краще замінити стверджувальними фразами на зразок «Тобі зараз важко говорити про те, що сталося»;

♦ співчуття на словах, умовляння, які можуть прозвучати занадто формально.

Кожен із нас знає, як не легко іноді йти на компроміс, висловити прохання, дати пораду; як іноді не вистачає крапельки делікатності, чуттєвої налаштованості на спілкування з рідною людиною. Що ж тоді говорити про стосунки студента-сироти з чужими для

нього людьми – одногрупниками та іншими ровесниками, у яких, на відміну від нього, є родина; куратором та іншими викладачами, для яких необхідність у спілкуванні диктується вимогами професії.

Ставлення куратора до студента, позбавленого батьківського піклування, а отже, й батьківської любові, турботи, обумовлює можливість знайти спільну мову, досягти взаєморозуміння. Важливо приймати студента таким, як він є, поважати його думки і почуття, прагнути зрозуміти, намагатися уявити себе на його місці. Тоді така дитина відчуватиме себе потрібною, довірятиме й намагатиметься не підвести куратора. Спілкуючись зі студентами, позбавленими родини, куратор має вбудовувати особливу техніку спілкування, та ще й таким чином, щоб вихованець не зрозумів, що у процесі спілкування його виховують.

У роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, варто дотримуватись провідних принципів педагогічної психології:

▪ загальна талановитість (необдарованих студентів немає, а є ті, котрі не займаються собою);

▪ взаємна довершеність (якщо у вас щось виходить гірше, ніж у інших, щось повинно вийти краще, тож – шукайте);

▪ неминучість змін (жодне судження про людину не вважається остаточним).

Практичні поради:

1. Постійні індивідуальні бесіди. Потрібно усвідомити, що дитина-сирота не така, як всі, тому до неї треба поставитися, як до своєї рідної.

2. Довірливі стосунки. Студент повинен відчувати небайдуже ставлення до себе; в особистості куратора дитина-сирота повинна бачити не тільки суворого викладача, а й людину, з якою можна просто поговорити, людину, яка може, і головне, прагне підтримати студента з особливим статусом, хоча безперечно не замінить йому сім'ю.

3. Постійний контроль: за харчуванням, за успішністю, за дозвіллям, за побутом і особливо за відвідуванням.

4. Організувати в групі роботу таким чином, щоб студенти допомагали один одному.

Отже, виховна робота із дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, будується із врахуванням індивідуальних особливостей студентів (темперамент і характер, здібності і схильності, мотиви, інтереси та ін.), у значній мірі впливаючи на їх поведінку в різних життєвих ситуаціях.

Специфіка індивідуальної роботи з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, у вищому навчальному закладі полягає також у гнучкому використанні різних результатів виховання і розвитку кожної дитини.